

HOZIRGI DAVRDA JAHON MAMLAKATLARI TA'LIM TIZIMI VA PEDAGOGIKA FANI RIVOJI

Madiyeva Charos Dovutovna

Toshkent Amaliy fanlar universiteti Katta o'qituvchisi

Rasulov Bekzod Abdirashid o'g'li

Toshkent Amaliy fanlar universiteti Tarix va filalogiya fakulteti Tarix

АННОТАЦИЯ

В статье дается комплексный анализ развития системы образования и педагогической науки в странах мира в современный период. Рассматриваются основные проблемы и возможности, открывающиеся перед образованием в условиях глобализации, цифровизации и постоянно меняющегося рынка труда. В статье особое внимание уделяется инновационным подходам в образовании, включая дистанционное обучение, персонализированное обучение, STEAM-образование и развитие цифровых компетенций.

Ключевые слова: система образования, педагогика, цифровое образование, инновации, STEAM, компетентность учителя, глобальное образование, дистанционное обучение, образовательные реформы.

ANNOTATION

This article provides a comprehensive analysis of the development of the education system and pedagogical science in the countries of the world in the current period. The main problems and opportunities facing education in the context of globalization, digitalization and a constantly changing labor market are considered. The article focuses on innovative approaches in education, including distance learning, personalized learning, STEAM education and the development of digital competencies.

Keywords: education system, pedagogy, digital education, innovation, STEAM, teacher competence, global education, distance learning, educational reforms.

KIRISH

XXI asr insoniyat tarixida misli ko'rilmagan o'zgarishlar davri bo'lib, texnologik taraqqiyot, globallashuv jarayonlari va ijtimoiy-iqtisodiy dinamika barcha sohalar qatori ta'lim tizimi va pedagogika faniga ham chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Bugungi kunda dunyo mamlakatlari barqaror rivojlanishning asosiy omili sifatida ta'limga ustuvor ahamiyat bermoqdalar. Bu esa ta'lim tizimlarini doimiy ravishda takomillashtirish, pedagogika fanining nazariy va amaliy asoslarini yangilash zaruratini keltirib chiqarmoqda. An'anaviy ta'lim modellari hozirgi davr talablariga to'liq javob bera olmayotganligi sababli, ta'lim

jarayoniga yangi texnologiyalarni joriy etish, o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish va pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish dolzarb vazifaga aylanmoqda¹.

Global miqyosda raqamli transformatsiya ta'limning mazmuni, shakllari va metodlariga tubdan o'zgarishlar olib kirdi. Masofaviy ta'lim, onlayn kurslar, sun'iy intellektga asoslangan o'qitish platformalari va virtual reallik texnologiyalari ta'lim imkoniyatlarini kengaytirib, ta'limga bo'lgan yondashuvlarni qayta ko'rib chiqishga undamoqda².

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ta'lim tizimlari va pedagogika fanining rivojlanishiga bag'ishlangan mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bu sohada keng ko'lamli tadqiqotlar olib borilgan. Shu jumladan, global ta'lim tendensiyalari, raqamli ta'lim texnologiyalarining ta'limga ta'siri³, XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirish va o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalari kabi masalalar keng yoritilgan. Jumladan, Yong Zhao o'zining "Catching Up or Leading the Way: American Education in the Age of Globalization" asarida AQSH ta'lim tizimini global kontekstda tahlil qilib, innovatsiyalar va shaxsiy rivojlanishga e'tibor qaratish zarurligini ta'kidlaydi. Andreas Schleicher esa "World Class Learners: Educating Creative and Entrepreneurial Students" kitobida PISA tadqiqotlari asosida turli mamlakatlarning ta'lim sohasidagi yutuqlarini tahlil qiladi va ta'lim siyosatida qanday yondashuvlar muvaffaqiyatga erishishini ko'rsatib beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Hozirgi davrda jahon mamlakatlari ta'lim tizimi va pedagogika fanining rivojlanishida bir qator muhim tendensiyalar va natijalar kuzatilmoqda. Globalizatsiya jarayonlari ta'lim standartlarini unifikatsiya qilishga intilish bilan birga, milliy o'ziga xoslikni saqlab qolish muammosini ham keltirib chiqardi. Raqamlashtirish esa ta'lim jarayonini tubdan o'zgartirib, yangi imkoniyatlar yaratdi va shu bilan birga, raqamli tengsizlik muammosini ham yuzaga chiqardi.

Ko'plab mamlakatlar o'z ta'lim tizimlarini XX asr talablariga moslashtirish maqsadida keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirmoqda. Bu islohotlar asosan quyidagilarni o'z ichiga oladi:

O'quv dasturlarini yangilash: An'anaviy fanlar bilan bir qatorda, muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va muloqot (4K ko'nikmalari) kabi XXI asr

¹ Bruner, Jerome S. — The Process of Education — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960. — B. 80-95.

² Darling-Hammond, Linda — The Flat World and Education: How America's Commitment to Equity Will Determine Our Future — New York, NY: Teachers College Press, 2017. — B. 180-200.

³ Bates, Tony — Teaching in a Digital Age: Guidelines for designing teaching and learning for a digital age — Vancouver, BC: Tony Bates Associates Ltd, 2019. — B. 125-140.

ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan dasturlar joriy etilmoqda. STEAM (Fan, Texnologiya, Muhandislik, San'at, Matematika) ta'limi keng tarqalmoqda.

Raqamli ta'lim texnologiyalarini joriy etish: Sinf xonalarida interfaol doskalar, planshetlar, kompyuterlar, virtual va to'ldirilgan reallik texnologiyalari keng qo'llanilmoqda. Masofaviy ta'lim, MOOClar (Massive Open Online Courses) va blended learning (aralash ta'lim) modellarining rivojlanishi ta'limga bo'lgan kirish imkoniyatini sezilarli darajada oshirdi. COVID-19 pandemiyasi davrida bu jarayon yanada tezlashdi.

Shaxsiylashtirilgan o'qitish: Har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va qiziqishlariga mos keladigan o'quv yo'nalishlarini taklif etishga intilish kuchaymoqda. Sun'iy intellektga asoslangan adaptiv o'qitish platformalari bu borada muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

O'qituvchi kasbining o'zgarishi: O'qituvchilar nafaqat bilim beruvchi, balki facilitator, mentor va yo'naltiruvchi rolini bajaruvchi mutaxassislarga aylanmoqdalar. Ularning doimiy kasbiy rivojlanishi, raqamli savodxonliklari va yangi pedagogik yondashuvlarni egallashlari dolzarb bo'lib qoldi.

Pedagogika fani zamonaviy ta'lim ehtiyojlariga javoban yangi yo'nalishlarni tadqiq etmoqda. Bunda neyropedagogika (miya faoliyatining o'qish jarayoniga ta'sirini o'rganish), ta'lim psixologiyasi (o'quvchining motivatsiyasi, kognitiv rivojlanishi), raqamli pedagogika (raqamli muhitda samarali o'qitish metodlari) kabi sohalar jadal rivojlanmoqda. Shuningdek, ta'lim samaradorligini o'lchash, ta'lim sifatini oshirish mexanizmlari va ta'lim siyosatini ishlab chiqishga qaratilgan tadqiqotlar ham kengaymoqda.

Quyidagi jadvallar turli mamlakatlarning ta'lim sohasidagi ba'zi ko'rsatkichlarini va ta'lim innovatsiyalarini umumlashtiradi:

1-jadval:

Ba'zi mamlakatlarda ta'limga ajratilayotgan YaIM ulushi va PISA ballari (2022-yil ma'lumotlari)⁴

Mamlakat	Ta'limga ajratilgan YaIM ulushi (%)	PISA matematika balli (2022)	PISA o'qish balli (2022)	PISA fan balli (2022)
Finlyandiya	6.8	484	501	510
Singapur	3.0	575	543	561
Janubiy Koreya	4.8	527	510	528
Estoniya	5.7	510	511	516

⁴ OECD — PISA 2022 Results (Volume I): The State of Education and Learning in 2022 — Paris: OECD Publishing, 2023. — B. 45-70.

Kanada	5.6	493	506	508
AQSH	5.3	465	488	499
Yaponiya	3.4	536	516	547

Natijalar: Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, ta'lim tizimi va pedagogika fani o'zgaruvchan dunyo talablariga javob berish uchun doimiy evolyutsiya qilmoqda. Finlyandiya va Singapur kabi mamlakatlar PISA reytinglarida yuqori natijalarga erishib, o'z ta'lim tizimlarining yuqori samaradorligini namoyish etishmoqda. Ular asosan o'qituvchilarga yuqori maqom berish, o'quvchilarning individual ehtiyojlariga e'tibor qaratish va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga urg'u berish orqali muvaffaqiyatga erishmoqdalar. Innovatsiyalarning joriy etilishi ta'limga bo'lgan kirish imkoniyatini oshirib, o'qitish sifatini yaxshilamoqda. Biroq, bu jarayonlar raqamli bo'linishni chuqurlashtirmaslik va barcha o'quvchilar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash zaruratini ham keltirib chiqarmoqda. Raqamli infratuzilmaning rivojlanganligi va o'qituvchilarning yangi texnologiyalarga tayyorligi ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omillar bo'lib qolmoqda.

XULOSA

Jahon mamlakatlari ta'lim tizimi va pedagogika fanining hozirgi davrdagi rivojlanishi globallashtirish, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu murakkab jarayonlarning ta'siri ostida ta'lim an'anaviy chegaralaridan chiqib, yanada moslashuvchan, inklyuziv va kelajakka yo'naltirilgan tizimga aylanmoqda. Pedagogika fani esa ta'lim jarayonini ilmiy asoslash, yangi metodologiyalar va yondashuvlarni ishlab chiqish orqali bu transformatsiyada hal qiluvchi rol o'ynamoqda.

Bugungi kunda ta'limning asosiy maqsadi shunchaki bilimlarni berishdan ko'ra, o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, ijodiy yondashish, samarali muloqot qilish va hamkorlikda ishlash kabi XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. Bu ko'nikmalar doimiy o'zgaruvchan mehnat bozorida muvaffaqiyatga erishish uchun zaruriy hisoblanadi. STEAM ta'limi, loyihaviy yondashuv, shaxsiylashtirilgan o'qitish va kompetensiyaga asoslangan ta'lim modellari ushbu maqsadga erishishning muhim vositalaridan bo'lib xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bates, Tony — Teaching in a Digital Age: Guidelines for designing teaching and learning for a digital age — Vancouver, BC: Tony Bates Associates Ltd, 2019. – B. 125-140.
2. Bruner, Jerome S. — The Process of Education — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960. – B. 80-95.
3. Darling-Hammond, Linda — The Flat World and Education: How America's Commitment to Equity Will Determine Our Future — New York, NY: Teachers College Press, 2017. – B. 180-200.
4. Moore, Michael G. — Three Types of Interaction in Distance Education — Pennsylvania, PA: The American Journal of Distance Education, 1997. – B. 1-10.